

samma kristna urkunder, som användes i kvinnoemancipationens initialske under andra hälften av 1800-talet, åter aktualiseras. Ännu en gång fungerar samma grundtexter dels som rättesnöre, dels som stöd för två vitt skilda ståndpunkter – dvs. såväl för konservativa som liberala företrädare.

Kerstin Lökken, Göteborg

Herman Bengtsson: *Den höviska kulturen i Norden. En konsthistorisk undersökning*. Kungliga Vitterhets, Historie och Antikvitets Akademien, Stockholm 1999. 317 s., ill. English summary. ISBN 91-7402-297-0.

Under de senaste decennierna har en våg av forskning om aristokratisk kultur sett dagens ljus vid universitet i hela västvärlden – allt från analyser av bysantinska hovritualer till tolkningar av adligt beteende i 1600-talets Sverige. En icke ringa del av denna forskning har berört höviska ideal under medeltiden, med fokus på England, Tyskland och Frankrike. Nu har det blivit dags för våra egna förfäder att granskas ur denna synvinkel. I Herman Bengtssons avhandling *Den höviska kulturen i Norden: En konsthistorisk undersökning* studeras adliga miljöer i Sverige, Norge och Danmark från 1100-talets mitt till 1520.

Undersökningens primära källmaterial består av de lämningar som ännu återstår från de övre samhällsskiktens verksamhet: slott, borgar, skulpturer, väggmålningar, gravmonument, sigill, textilier, elfenbensföremål och saker av ädelmetall. Inte sällan rör det sig om import från våra rikare grannländer på andra sidan Östersjön och Nordsjön. Därtill kommer en mängd vittnesbörd från skriftliga källor – furstespeglar, krönikor, inventarieförteckningar, testamenten och annan litteratur. Det rör sig inte om så värst många nyheter, vare sig beträffande de texter eller de föremål och avbildningar som analyseras. Den som kan sin medeltid har sett det mesta förut, något Bengtsson är väl medveten om. Hans poäng är snarast att materialet aldrig har granskats på det här sättet, att texter, bilder och föremål inte jämförts med varandra ur detta perspektiv.

Herman Bengtsson menar att de högsta skikten i det nordiska medeltidssamhället verkligen utvecklade en

västeuropeisk hövisk kultur med typiska inslag som falkjakt, riddardiktning, musik och dans. I nyuppförda borgar och palats lät de adliga byggherrarna skapa dekorativt utsmyckade salar och bostadsrum. Litteratur och konst gynnades. Naturligtvis kunde inte de nordiska hoven och stormännen tävla med sina samtida i England och på kontinenten; därtill var de för fattiga. Men de gjorde så gott de kunde för att hänga med i det aristokratiska modets växlingar.

Kontakterna med utländska hov var viktiga för förmedlingen av kulturella impulser norrut, och följaktligen får dessa relationer stor betydelse hos Bengtsson. Genom dylika kontakter började hövisk kultur sippra in hos nordiska stormannaätter under 1100-talet, men den stora receptionen ägde rum först under nästföljande sekel (torneringar, kröningar, riddarslag osv.). Bengtsson gör även en poäng av att det samtidigt med dessa kulturella lån dök upp en bitande, moraliserande hovkritik, främst hos Saxo Grammaticus – exempelvis skildringen av Sven Grathes hov, i vilket den danske kungen sökte imitera sina tysk-romerska förebilder – och Heliga Birgitta. I kyrklig konst och litteratur förkastades ett levnadssätt som i alltför stor utsträckning fogade sig efter de nya profana idealen.

Forskningsmässigt sett är Bengtssons avhandling habil om än traditionell; han följer den hävdvunna modellen för vetenskapliga undersökningar utan att trampa snett särskilt ofta. Fokus ligger på empiri, medan de teoretiska resonemangen lyser med sin frånvaro. Att, som Bengtsson gör, kalla undersökningen ”konsthistorisk” är egentligen missvisande – en bättre term hade varit ”kulturhistorisk”, eftersom den sveper över betydligt mer än konst.

Det främsta värdet hos Bengtssons bok ligger i dess karaktär av komparativ faktasamling. Genom systematiken i empirin blir man som läsare övertygad om att fler aspekter av hövisk kultur existerade hos den nordiska medeltidsadeln än man tidigare antagit. Vad jag personligen saknar mest är en analys av synen på den höviska kulturen i de nordiska länderna *efter* medeltidens slut: skilde sig nordbornas bild av riddartiden från övriga européers? Hur relaterades bilden av riddaren till bilden av vikingen? Bengtsson är medveten om dessa frågor och berör dem här och där, men någon egentlig forskning utförs inte.

Dick Harrison, Linköping